

TÜRK EDEBİYATINDA KADINLARIN ÖZYAŞAMÖYKÜLERİNE ZAMANDİZİNSEL VE BETİMSEL BİR BAKIŞ

G. Gonca GÖKALP ALPASLAN*

Özet: Türk edebiyatında bir kadın tarafından yazılmış ilk özyaşamöyküsü olarak, 17. yüzyılda Üsküplü Asiye Hatun'un riya defterlerinden söz edilebilir. Çok sonraları 19. yüzyılın önemli kadın şairlerinden Nigâr Hanım'ın yaşamının ilk yirmi beş yılını anlattığı "Mukadderat" başlıklı yazısını ve Melek Hanımın İngiltere'de yayınlanan iki ciltlik eserini Türkiye'de özyaşamöyküsünün öncülleri saymak mümkündür. Bu eserler ya saklı kaldıkları için ya da Türkçe olmadığı için okuruna vaktinde erişmemiştir. Modern anlamda ilk özyaşamöyküsüyse 20. yüzyıl başında önce İngilizce sonra Türkçe olarak yayınlanan Halide Edib Adıvar'ın *Mor Salkımlı Ev* ve *Türk'ün Ateşle İmtihani*'dir. Halide Edib'in özyaşamöyküsü, kendinin bilincinde bir kadının geçmişine ve bugününe dair bir iç tartışmasını içermesi bakımından türün bugünkü tanımına epey uygundur ve Türkiye'de kadınların özyaşamöykülerini yazmasında önemli bir aşamadır.

20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren kadınların yazdığı özyaşamöykülerinin giderek arttığı farkedilir. Bilim kadınlarının, kadın yazarların ve sanatçıların, Cumhuriyet'in kuruluş yıllarına tanıklık etmiş kadınların ve yaşamın hemen her alanından kadının kendi yaşamını yazdığı gözlenir. Memurlar, öğretmenler, bedensel engelliler veya ölümcül bir hastalığı yenmiş kadınlar, sivil toplum gönüllüleri, ticari işletme sahipleri, diplomat eşleri gibi çok farklı alanlardan, çok farklı niteliklerdeki kadınların özyaşamöyküleriyle karşılaşılır. Bunlara başarılarıyla tanınmış kadınlarla yaşam öyküleri çerçevesinde yapılan nebir söyleşileri de eklemek yerinde olur. Türk kadınlarının özyaşamöykülerini yazmalarındaki en önemli etken, Türkiye'de bir kadın olarak yaşamının ve belirli bir alanda yükselmeye çalışmanın zorluklarını dile getirmek istemeleridir.

Bu makalede Türk edebiyatında özyaşamöyküsü türünde kadınlarca yazılmış eserler ilk kez tarihsel bir dizgede sunulmakta ve sınıflandırılmaktadır.

Anahtar sözcükler: Özyaşamöyküsü, kadın, Türk edebiyatı, Asiye Hatun, Nigâr Hanım, Melek Hanım, Halide Edib.

A Diachronic and Descriptive View to the Female Autographs in Turkish Literature

---

* Doç. Dr., Hacettepe Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi. E-posta: ggonca@hacettepe.edu.tr

Abstract: *The first autobiography written by a female writer in Turkish literature can be thought of as Asiye Hatun's, who is from Üsküüp, dream book written in the 17th century. Much later than this, "Mukadderat" written by Nigâr Hanım, who was one of the most important poets of 19th century, in which Nigâr Hanım narrates the first twenty five years of her life, and Melek Hanım's literary work in two volumes that was published in England might be counted as the pioneers of autobiography in Turkey. These works, either because they had not been known or they had not been written in Turkish, could not reach their target readers. On the other hand, the first autobiographies in the modern sense are Halide Edib Adıvar's *Mor Salkımlı Ev* and *Türk'ün Ateşle İmtibanı* that were published first in English, and then in Turkish. Halide Edib's autobiography, from the points of involving a woman's self-consciousness to her past and an inner debate on her present, is well suited to the modern definition of the autobiography genre, and is an important step to encourage women in Turkey to write their autobiographies. Since the second half of the 20th century the autobiographies written by female writers have been noticeably increased. As well as women in science, female writers and artists, women who witnessed the establishment of Republic of Turkey, the women from almost all area of life have written autobiographies. The female autographs vary in terms of occupation and quality; one can come across officials, teachers, physically disabled people, women who overcame terminal illnesses, civil society volunteers, commercial business owners, wives of diplomats as female autographs. To these, we can add interviews, in the framework of their life story, with well-known women who are known with their significant achievements.*

The most important reasons behind why Turkish women write their autobiographies are these: they want to express the difficulties that arise from their gender, and also to express the difficulties in moving to a higher status post at work. In this research article, the autobiographies written by female writers in Turkish literature are diachronically presented and classified.

Keywords: *Autobiography, woman, Turkish literature, Asiye Hatun, Nigâr Hanım, Melek Hanım, Halide Edib.*

Dünyada olduğu gibi Türk edebiyatında da edebiyat çok uzun bir süre erkek egemenliğinde sürmüş bir alandır. Kadınlar ya yazamamış ya da yazdıklarını çeşitli nedenlerle günyüzüne çıkaramamışlardır. Klasik Türk şiirinde ve halk şiirinde kadın sanatçı sayısı çok azdır¹; adları bugüne dek gelebilmiş kadın şairlerin çoğu şiirlerinde erkek söylemini kullanmayı yeğlemiş ancak 19.yüzyıla yaklaşırken kadın söylemi hissedilmeye başlanmıştır. Özyaşamöyküsü ve anılar da tür olarak benzer bir kadere sahiptir. Türk edebiyatında 17. yüzyıla dek kendi hayatından bahsetmiş hiçbir kadına rastlanmaması bir yanıyla neredeyse doğal bir yanıyla da dikkat çekicidir. Özyaşamöyküsü türünde bir kadın tarafından yazılmış en erken eser olarak 17. yüzyılda Üsküplü Asiye Hatun'un rüya defterlerinden (1641-1643) söz edilebilir. Cemal Kafadar'ın Topkapı Sarayı Kütüphanesi'nde bulunduğu ve ilk

---

¹ Ayrıntılı bilgi için bkz. Bekiroğlu 2000.

kez 1992'de yayınladığı bu küçük defterde Asiye Hanımın bir tarikat yolunda ilerlerken gün gün yazdığı rüyaları kayıtlıdır. Yaşamı ve ailesi hakkında da bilgiler veren Asiye Hanım, içtenlikle kendi ruh halini kaleme aldığı için bu eser, bir çeşit özyaşamöyküsü sayılmalıdır (Kafadar 2010: 123-191). Bu mektuplar 17. yüzyılda yaşamış bir kadının günlük yaşamını anlamamıza kapı aralar gibi görünürse de tasavvufi simgelerle örüldüğü için gayet kapalıdır². Eski şeyhine bağlılığını yitirdiği için duyduğu suçluluk ve yeni şeyhini rüyalarında görmenin mutluluğunu "itiraf tadında" (Kafadar 2010: 49) dile getiren Asiye Hatun'un defterleri, sadece bir kadın tarafından yazıldığı için değil, eski edebiyatımızda çok nadir görülen anı türünde olduğu, ben diliyle yazıldığı ve "baştan sona tereddütle örülmüş olduğu" (Kafadar 2010: 126) için de dikkat çekicidir. 1630'larda Üsküp'te yaşayan genç Asiye Hatun bağlandığı şeyhten ruhen uzaklaşır, o sırada methini duyduğu Uziçeli Şeyh Muslihüddin'e ulaşmak için babasının da izniyle mektuplar yazar ve sırdaş bir hacı kadınla gönderir, ondan yanıtlar alır, şeyhe bağlanır, onu rüyalarında görür ve bunları kaydeder, kısa süre sonra şeyh ölür ama Asiye Hatun onu sık sık rüyasında görmeye, ondan işaretler almaya devam eder. Cemal Kafadar, Asiye Hatun'unkine kadar veya onunla aynı yıllarda yazılmış hiçbir kişisel anlatının "buradaki gibi kendini sorgulayan bir içe bakış, hatta suçluluk duygusuyla karışık bir itiraflar havası yansıtmadığını" (Kafadar 2010: 126) belirtir. Metnin istinsah tarihi, yazılışından yaklaşık altmış yıl sonradır. Metnin müstensihisi Asiye Hatun'un vefatından sonra bulunan mektup müsveddelerin ve bazı cevap mektupları derlemiştir. Kafadar bu müsveddelerin ve cevapların Asiye Hatun'un kendisi için oluşturduğu bir çeşit hatıra defteri, "dönüp dönüp okuyabileceği, kendi elinden çıkma bir hatırlama malzemesi" olduğu için birinci şahıs anlatıları arasında değerlendirilebileceğini (Kafadar 2010: 128) düşünür; mistik deneyimlerini ve rüyalarını kısa cümlelerle, yalın bir anlatımla dile getirirken şiirsel bir hava yakaladığına (2010: 151) dikkat çeker ve "Asiye Hatun gibi tarihe yön çizme, toplumu yönetme veya dönüştürme gibi bir iddiası olmayan birinin kendiyi ve çevresiyle ilgili yazdıkları"nı okumanın Osmanlı kadın dünyasına dair küçük bir pencere açtığını, böylece "Sultan İbrahim'in saltanatının başlangıcına rastlayan yıllarda, siyaset sahnesinin dışında, ilim ve tasavvufa bilgili bir şekilde dalmış Üsküplü bir kadının iç dünyasını" (2010: 155) tanıma şansı bulduğumuzu belirtir. *Osmanlı Kültürü ve Gündelik Yaşam* adlı çalışmasında bu metne değinen Suraiya Faroqhi, "bu hakir" veya "ben" olarak anlatımın çoğalmaya başladığı 17. yüzyılda "kendini seçtiği yolun geleneklerine aykırı olarak şeyhine karşı gelmeye cesaret" etmiş, seçtiği şeyhle mektuplaşabilmiş, iç yaşamını anlatabilmiş, kendi isteği doğrultusunda büyük olasılıkla evlenmemiş, olsa olsa şeyhiyle evlenmeyi düşünebileceğini mektuplarında açıkça ifade edebilmiş ve ölümünden sonra da mektupları ailesi tarafından korunmuş bir kadının kaleminden çıkan bu metnin okuma yazma bilen kentli Osmanlı orta sınıfından bir kadının ürünü olması

² Ayrıca bakılabilir: Paşalı 2006, Demirel 2009.

bakımından da değerine işaret eder (Faroqhi 1998: 298, 129-130, 292). Nazan Aksoy da Asiye Hatun'un şeyhine karşı duygularını açıkça ifade edemediği için rüyalarındaki imgelerle hem mistik hem bedensel aşkını metne döktüğünü, Müslüman bir kadının devrin ve toplumun ahlak ölçülerine aykırı düşmemek uğruna bedeninin isteklerini bastırmak için verdiği kadınca mücadelenin hikâyesinin bu rüyaların satır arasına gizlendiğini ve metnin batıdaki mistik kadın özyaşamöyküleri kadar ilginç olduğunu, dolayısıyla *Rüya Mektupları*'nın Türk kadın özyaşamöykülerinin ilk örneği kabul edilmesi gerektiğini belirtir (Aksoy 2009: 67-72).

Sonraki yıllar kadınlar adına yine uzun bir suskunlukla geçer. Şimdilik elimizdeki kaynaklara bakarak, Asiye Hatun'un mektuplarından sonraki en yakın örneğin 19. yüzyılın önemli kadın şairlerinden Nigâr Hanım'a ait olduğunu söyleyebiliriz. Tanzimat'tan Servet-i Fünun'a estetik geçiş süreci içinde değerlendirilen ara nesil şairlerinden biri olan Nigâr Hanım'ın günlük ve defterlerinin yanı sıra yaşamının ilk yirmi beş yılını anlattığı "Mukadderat" başlıklı yazısını bir çeşit özyaşamöyküsü olarak değerlendirmek mümkündür. Nigâr Hanımın günlük biçimindeki anıların küçük bir bölümü oğulları tarafından *Nigâr binti Osman: Hayatının Hikâyesi* adıyla 1959'da yayınlanmıştır. Bu konudaki en ayrıntılı ve en yakın tarihli çalışmayı yayınlayan Nazan Bekiroğlu'nun verdiği bilgileri şöyle özetleyebiliriz: Hatırlayabildiği yıllardan günlüğünü tutmaya başladığı yıla kadarki "Mukadderat"ı ve 1997'den ölümüne kadar tuttuğu ve yirmi defterden oluşan günlükleri, Nigâr Hanım hayattayken ceviz ve kilitli bir çekmeceye saklanmış ve oğulları tarafından ölümünden elli yıl sonra açılması şartıyla Aşiyen Müzesi'ne 1959'da yedi hatıra defteri ve on iki şiir defteri halinde bağışlanmıştır. Şairin oğlu Salih Keramet Bey tarafından Nigâr Hanımın sert siyasi eleştirileri nedeniyle bir kısmı (1890-1891 ve 1894-1911 arasındaki defterler) yok edilmiş olan bu günlüklerden bazıları daha sonra ceviz sandığına eklenmiştir; şimdiki haliyle on üç defter halinde Aşiyen Müzesi'nde korunmaktadır. 1887'de yirmi beş yaşındayken defter tutmaya başlayan Nigâr Hanım 1918'de elli altı yaşında ölümüne dek günlük yazmıştır (Bekiroğlu 1998: 13-24). İlk kez Nazan Bekiroğlu'nun çalışmasında yaşamına ve sanatına ışık tutmak üzere değerlendirilen bu defterler, tam metin halinde yayınlanmamıştır.

1814-1873 yılları arasında yaşamış Melek Hanımın İngiltere'de yayınlanan iki ciltlik özyaşamöyküsünü de burada anmak gerekir: *Thirty Years in the Harem* (Londra, New York, Berlin, 1872) (Haremde Otuz Yıl), *Six Years in the Europe: Sequel the Thirty Years in the Harem* (Londra, 1873) (Avrupa'da Altı Yıl: Haremde Otuz Yıl'ın Devamı). İlk kitap eşzamanlı üç İngilizce baskıyla üç Avrupa ülkesinde yayınlandıktan hemen sonra Almancaya (1873), Fransızcaya (1875 ve 1897), İsveççeye (1876) çevrilmiş, 1888'de bir kez daha İngilizce olarak basılmıştır. Kıbrıslı Mehmed Paşa'yla evlendikten sonra Müslüman olup adını değiştiren Melek Hanım, epey çalkantılı geçen yaşamını uzun uzun anlatmıştır. Melek Hanım, kitabın ikinci bölümü olan *Six Years in the Europe*'u yayınladıktan sonra

intihar etmiştir. Eser Türkçeye İsmail Yerguz tarafından *Haremden Mahrem Hatıralar* adıyla 2003'te çevrilmiştir. Annesi Rum, babası Fransız olan Melek Hanım'ın asıl adı Marie Dejan'dır; Lord Byron'ın da doktoru olan ilk eşi İngiliz Julius Michael Millingen'dir. Özyaşamöyküsünde geniş ailesini, ilk eşini, ilk eşinden olan çocuklarını ikinci eşi Kıbrıslı Mehmed Emin Paşayla evlendikten sonraki hayatını, ondan olan üç çocuğunu anlatır. Bu eserlerle ilgili en ayrıntılı incelemeyi kaleme alan Irwin Cemil Schick'e göre, her iki kitapta da "sonu gelmez ailevi ihtilaflar ve muhtelif 'rakip' ve 'düşman'ların kendisine çektiğine inandığı eziyetleri olağanüstü saplantılı bir biçimde" anlatılmaktadır (Schick 2011: 300). Schick, bu eserlerin kaçta kaçının gerçekleri yansıttığından emin olamadığını, eserde adı geçen kişilerin seyahat ettiği ülkelerin günlük gazeteleri, polis kayıtları ve arşivleri taranmadan da kesin bir sonuca ulaşamayacağını belirtir. Eserin sahibinin Melek Hanım olup olmadığı bile belirsizdir; çünkü *Six Years in the Europe*'ta belirttiğine göre şiddetle paraya ihtiyaç duyduğu bir dönemde bir arkadaşı ona anılarını yazmasını önermiş fakat Melek Hanım herhangi bir Avrupa dilinde bunu yazma kabiliyetinden yoksun olduğunu söyleyerek arkadaşının oğlu Monsieur Alphonse'un kâtipliğiyle anılarını dikte etmeye başlamıştır. İlk eşinden olan oğlu Frederick'in iddiasına göre ise kitabı annesi adına yazmak üzere kendisi yayıncıyla anlaşmış ve yazmıştı ancak siyasi nedenlerle toptan imha edilmişti. Schick her iki durumda da Melek Hanımın anıları yazan değil, sözlü nakleden kişi olduğu, dolayısıyla "Melek Hanımın sesinin elimizdeki metni bilfiil meydana getirmiş olan yazar(lar) ve/veya editör(ler) tarafından dolaylanmış yahut yorumlanmış olması" ihtimaline varır (Schick 2011: 302-304). Yine de metinde eril iktidara ve baskıcı toplum geleneklerine boyun eğmeyi kabullenmeyen bir kadının nasıl bir yaşam sürdürdüğünü anlatan bir metnin ancak ve ancak bir kadın tarafından kaleme alınmış olabileceğini belirterek "çünkü üzerine kurulu olduğu temel gerilim, üst sınıftan, evli olmayan bir kadının, bir erkeğin nüfuzu altına girmeksizin ve başkalarının yardımına muhtaç olmaksızın geçimini sağlamak ve mevcudiyetini emniyet altına almakta aciz kalmasıdır (...) ne tahsili ne de herhangi bir geçim yolu olduğuna göre, müreffeh sayılabilecek bir yaşam sürdürebilmesi ancak uysal bir ev kadını olmasıyla mümkündür. Bu, gerekçesi ne olursa olsun, Melek Hanım için kabul edilebilir bir seçenek değildi. İşte anıların dokunaklılığı da buradan kaynaklanıyor" (2011: 305) der. Şeytani zekâsıyla oyunbaz, kumpasçı bir kadın olan, kendi önemine dair abartılı bir algısı olan Melek Hanımın bu haliyle hem suçlu hem mağdur olduğunu belirtir. Üzerindeki bütün şüphelere rağmen Melek Hanımın iki kitabı, 19. yüzyıl sonunda bir kadının anılarına ve anlattıklarına dayanarak yazılmış ilginç bir yaşamsal metin olarak değerlendirilebilir. Ancak bireysel yaşamdan çok seçkin çevre ve aile entrikalarına dayanan içeriğiyle bir özyaşamöyküsü olarak değerlendirilebilmesi, önce metnin kimin elinden çıktığına dair şüphelerin giderilmesiyle sonra metindeki "ben" ile yazan "ben" arasındaki ilişkinin çözümlenmesiyle mümkün olabilir.

20. yüzyıla dek erkek egemen bir dünyada ve ülkede bu denli az ürünle karşılaşılması elbette şaşırtıcı sayılmaz. Asiye Hatun'un mektupları hem Asiye Hatun'a dair pek bir şey anlatmaz hem de bir kadın tarafından yazıldığı bile çok geç farkedilmiş bir metindir. Estetiği erkeklerce kurulmuş yüzlerce yıllık şiir geleneğine sadık kalarak şiirler yazan ve kadın kimliğini şiire pek yansıtmamış olan Nigâr Hanımın anılarıysa vasiyeti gereği oğullarının uygun gördüğü kadarıyla ve Nigâr Hanımın ölümünden sonra yayınlanabilmiştir. Melek Hanımın anılarıysa hem Türkiye dışında, İngilizce yayımlanmıştır ve Türkiye'de okura erişmemiştir hem de anlatılanların doğruluğu hakkında ciddi tereddüt vardır.

Görülüyor ki 20. yüzyıl ortasına dek yaşam yazını çerçevesinde düşünülebilecek eserlerden kadınlar tarafından yazılmış olanlar ya Türkiye'de yayınlanmamış ya da ya vaktinde okuruna erişmemiştir. Buna Türkiye'de çok okunan ve çok sevilen bir kadın yazar ve bir aydın olarak Halide Edib'in özyaşamöyküsü bile dahildir. Halide Edib Adıvar'ın önce İngilizce yayınladığı *Memoirs of Halide Edip* (Londra, 1926) ve *The Turkish Ordeal* (1928) adlı eserlerin ilk cildinin bir kısmı Türkçe olarak önce *Yeni İstanbul* gazetesinde 1955 yılında tefrika edilmiş, sonra *Mor Salkımlı Ev* (1963) adıyla basılmıştır. *Mor Salkımlı Ev*'de çocukluğunu, ailesini, eşini, çocuklarıyla hayatını, ilk eserlerini anlatan Halide Edib, çocukluk yıllarındaki kendinden tekil üçüncü kişi olarak "küçük kız" diye bahseder; kitabın ikinci bölümünün başında "*Bundan sonra küçük kızın hikâyesi artık benim oldu, çünkü o zamana kadar hatırladıklarım hep rüyaya, hayale benzeyen şeylerdir. Halbuki ondan sonraki olaylar kendi şuurumun temelini teşkil eden hisleri meydana çıkardılar*" (2011: 47) der. Halide Edib'in 1918-1923 arasındaki yaşamını ve Kurtuluş Savaşı yıllarını anlattığı ikinci cilt ise *Türk'ün Ateşle İmtihanı* adıyla 1962 yılında yayımlanmıştır. Kitapların Türkçe baskılarının yazarın ölümünden çok kısa bir süre önce yayınlanmış olması ve İngilizce baskılarla farklılıklar taşıması, dikkat çekicidir. Kendinden önceki örneklerle karşılaştırıldığında Halide Edib'in özyaşamöyküsü, kendinin bilincinde bir kadının geçmişine ve bugününe dair bir iç tartışmasını içermesi bakımından türün bugünkü tanımına epey uygundur. Çocukluğundan itibaren içinde büyüdüğü çevreyi, annesinin erken ölümünün dolaylı etkilerini, babasının uzaklığını, buna rağmen bir yanıyla gayet geleneksel ve Osmanlı bir yanıyla modern ve Batılı kalabalık bir ailede büyümesinin ilerideki yaşamında gözlediği etkilerini, kırklı yaşlarındayken geri dönüşlerle anlatmış ve bir boyutuyla kendiyi hesaplaşmıştır Halide Edib. Ancak kişiliğini ve yaşamını anlatırken öyle kendine kapalı ve öyle korunaklıdır ki, okurun onun duvarlarını aşıp iç dünyasına geçebilmesi pek kolay değildir. Bunda hamannesinin saray adabıyla ve babasının Batılı eğitim sistemiyle büyütülmesinin, annesizliğinin de beslediği dışa kapalı içe dönük kişiliğinin, küçüklüğünden itibaren kitaplarla dolu bir dünyada sessiz yaşamasının etkilerinin yanı sıra her ne kadar aydın ve üst düzeyde bir aileden yetişmiş ve yine bu düzeyde evlilikler yapmışsa da Türk toplumunun geleneksel değerleriyle uyumlu yapısının etkisi vardır. Romanlarında anlattığı güçlü ve dik kadınlar gibi sağlam duruşludur ve en

az onlar kadar kırılğan ve duyguludur. Ama iki ciltlik özyaşamöyküsünden de anlaşılıyor ki, romanları, gazete yazıları, söylevleriyle ve Kurtuluş Savaşı'na destek veren kadın, aydın ve yazar kimliğiyle tanındıkça Halide Edib, yaşamıyla hesaplaşmaktan çok başarılarını ve gözlemlerini anlatan birine dönüşmüştür. Hem kendi olarak hem de eş ve anne olarak kendinin fazlasıyla farkında olan ve metni üzerinde son derece ciddi bir özdenetim uygulayan tavrına rağmen Halide Edib'in özellikle *Mor Salkımlı Ev*'in ilk bölümlerinde yaşamını anlatırken gayet içten olduğu söylenebilir. Çocukluğuna dair samimi itiraflarda bulunurken yetişkinliğine doğru gittikçe kontrollü bir anlatımı yeğler, genel olarak iç hesaplaşmasını sessizce yapmayı seçmiş, bu hesaplaşmaya kimseyi karıştırmayan, kendini olduğu gibi kabul etmiş ve sorunlardan galip çıkmış bir tavrı vardır. Kadın olmanın metne yansıyan tek zorluğu, iki çocuk annesi genç ve cesur bir yazar olarak ilk gazete yazılarından sonra aldığı imzasız ölüm tehdidi mektuplarından duyduğu samimi korkuyu ve Türkiye'den çocuklarıyla ayrılmak zorunda kalışını anlattığı bölümlerde ifadesini bulur. İlk evliliğini, anneliğini, eşinin ikinci eş almak istemesine verdiği tepkiyi, boşanma kararı ve sonrasını, kendisinin ikinci evliliğini sert ve kapalı birkaç satırla geçiştirir. Bu ve benzeri ayrıntılar, önceki metinlerle karşılaştırıldığında özyaşamöyküsüne en çok yaklaşmış kişi olan Halide Edib'in aydın ve üst sosyal düzeyden de olsa, kapalı bir toplum düzeninde kadının kendini ve ailesini hem yaşarken hem de yazarken sosyal ve ahlaki bakımdan korumak zorunda kaldığını gösterir. İngilizce olarak yazılışından neredeyse otuz yıl sonra ilk kez Türkçe yayınlanan öz olarak aynı bıraksa da kısaltıp değiştirdiğini açıkça söylerken metni ve kendi üzerindeki denetimini bir kez daha anımsatır aslında.

1960'lerden itibaren Türkiye'de kadınların özyaşamöykülerinin geçmişe nispeten sayıca arttığı söylenebilir. Bunda Nazan Aksoy'un deyimiyile Halide Edib'in özyaşamöyküsünün de bir parçası olduğu Türk modernleşmesinin kadın hayatına yansımalarının etkisi vardır (Aksoy 2006: 47) ve Halide Edib'in özyaşamöyküsü "özel alandan kamusal alana çıkan bir kadının hayat hikâyesi"dir (2009: 93) Yaklaşık aynı kuşağın kadınları olan Sabiha Sertel'in *Roman Gibi* (1969), Samiha Ayverdi'nin *Bir Dünyadan Bir Başka Dünyaya* (1974), Süreyya Ağaoğlu'nun *Bir Ömür Böyle Geçti* (1975) adlı eserleri de seçkin çevrelerde büyümüş ve yaşam sürmüş aydın kadınların başarı öyküleridir çoğunlukla. Hayatını kadın erkek eşitliğini savunmaya adanmış, sosyalist dünya görüşünü benimsemiş bir kadın gazeteci olarak Sabiha Sertel, cumhuriyet projesine başından beri karşı çıkan muhalif bir ses olarak Samiha Ayverdi, muhafazakâr kimliğiyle sanatçı duyarlılığını birleştiren ve bir öğretmen edasıyla yaşamını yazan Halide Nusret Zorlutuna (*Bir Devrin Romanı*, 1973)³ farklı açılardan ve farklı çevrelerden algıladıklarıyla haliyle aynı toplumsal dönemi kadın ve aydın kimlikleriyle anlatırlar. Bu yazarlarla aynı dönemde yaşamış ama özyaşamöyküsünü 2000'lerde

³ Ayrıntılı bilgi için bkz. Aksoy 2009.

yayınlanmış olan Cahit Uçuk (*Bir İmparatorluk Çökerken*, 1995, *Erkekler Dünyasında Bir Kadın Yazar*, 2003 ve *Yıllar Sadece Sayı*, 2003) ise ekonomik bağımsızlığını kazanabilmek için öyküler yazıp yayınladığını, güzel bir kadın olarak erkeklerin hakimiyetindeki edebiyat dünyasında karşılaştığı tehlikeleri, cinselliğini bastırmadan namusunu korumanın zorluklarını açıkça dile getirirken Cahide Üçok olan asıl adını Cahit Uçuk diye değiştirerek erkeğe özgü yazın dünyasında kendini cinsiyetsizleştirdiğini belirtir (Aksoy 2006: 50-51).

Bireysel anlatıların değer kazanmaya başladığı, roman ve tiyatrodaki kadın sorunun ısrarla işlendiği, kadın yazarların ciddi bir görünürlük kazandığı ve eserlerinde daha çok kadınların sorunlarını toplumsal bağlamda işlediği 1970'li yıllarda, aslında bir özyaşamöyküsü değilse de kendi deneyiminden yola çıkarak 12 Mart dönemindeki cezaevi yaşantısını anlatan Sevgi Soysal'ın *Yıldırım Bölge Kadınlar Koğuşu* (1976) adlı kitabını anımsamak yerinde olur. Kurmacayla yaşam yazını arasında geçişler gösterdiği ve bir kadın aydınının bireysel deneyimini birinci dereceden gözlemlerle yansıttığı için özel bir metin olarak değerlendirebileceğimiz bir başka eser de Duygu Asena'nın *Kadının Adı Yok* (1987) adlı kitabıdır. 1980'lerde birden patlayan bu eser, Türkiye'de feminist düşüncenin tanınım gelişmesinde ve yaygınlaşmasında olduğu kadar kadının cinsel yaşantısını anlatma konusunda da çok önemli bir adımdır. Özyaşamöyküsü değilse de kurmacaya da değildir. Kadının cinsel kimliğinin farkına varma, kendisine dayatılan toplumsal cinsiyet kalıplarıyla bireysel olarak hesaplaşma ve bilinçlenme sürecini işlemesi ve orta üst sınıftan bir kadın ve bir gazeteci olarak Asena'nın yaşamıyla birleşmesi bakımından bir özyaşamöyküsü olarak değerlendirilmeye açıktır.

1980'lerden itibaren Türkiye'de her kesimden insanın yazdığı özyaşamöykülerinde artış fark edilir⁴. Bunda 1980 sonrasında Türkiye'de değişen toplumsal yaşam koşullarının ve oluşan yeni eğilimlerin de payı vardır. *Vitrinde Yaşamak: 1980'lerin Kültürel İklimi* adlı kitabında Nurdan Gürbilek, bu yılların “yerelliğin patladığı, bir kültürel çoğullaşmanın yaşandığı” yıllar olduğunu, “tikel, kişisel ve özel olanın ifade imkânı kazandığı, geçmişe duyulan ilginin arttığını ama geçmiş deneyimin tarihsel yükünden arındırılmış bir pop tarihe dönüştüğünü, edebiyatın da kendi özerk ilkelerini ararken değiştiğini belirtir (2011: 9-10). Gürbilek'e göre 80'lerin en belirgin özelliklerinden biri de geçmişe duyulan ilginin artmasıydı ama bu, bugüne olan uzaklığıyla beliren bir tarihsel ortam ya da iklim değil, tüketilebilir bir imgeydi ve pop tarihi doğuran da imgeleri tarihsel yükünden kurtarıp nedensiz ve keyfi bir ilişkiye, bir reklam diline dönüştürüyordu (2011: 23-24). Gürbilek'in bu tespiti 1980 sonrasında herkesi kendi öyküsünü anlatmaya eğilmesini açıklayabilir. Nitekim 1980-2015 arasında Türkiye'de kadınlarca yazılmış özyaşamöykülerine bakıldığında yaşamın her alanından insanla ve her çeşit başarı öyküsüyle karşılaşılır:

⁴ Ayrıntılı bilgi için bkz. Gökalp Alpaslan 2014a ve 2014b.

1. **Kadın yazarların özyaşamöyküleri:** Adalet Ağaoğlu (*Göç Temizliği*, 1984), Cahit Uçuk, (*Bir İmparatorluk Çökerken*, 1995, *Erkekler Dünyasında Bir Kadın Yazar*, 2003 ve *Yıllar Sadece Sayı*, 2003), Nezihe Meriç (*Çavlanın İçinde Sessizce*, 2004), Ayla Kutlu (*Zaman da Eskir*, 2006)⁵, Ayşe Kulin (*Dürbünümde Kırk Sene I: Hayat 1941-1964*, 2011, *Dürbünümde Kırk Sene II: Hüzün 1964-1983*, 2011 ve *Hayal: 1983-2013*, 2013), Nazlı Eray (*Tozlu Altın Kafes*, 2011 ve *Bir Rüya Gibi Hatırlıyorum Seni*, 2013).

2. **Cumhuriyetin ilk kuşağından kadınların özyaşamöyküleri:** Sabiha Gökçen (*Atatürk'le Geçen Bir Ömür*, Hazırlayan: Oktay Verel, 1981), İsmet Kür (*Yarısı Roman*, 1995).

3. **Bilim kadınlarının özyaşamöyküleri:** Güzin Dino (*Gel Zaman Git Zaman*, 1991), Nermin Abadan Unat (*Kum Saatini İzlerken*, 1996), Mina Urgan (*Bir Dinozorun Anıları*, 1998), Tatyana Moran (*Dün Bugün*, 2000), Yıldız Sertel (*Ardımdaki Yıllar*, 2001), Afet İnan (*Prof.Dr. Afet İnan*, Hazırlayan: Arı İnan, 2005), Türkân Saylan (*At Kızı*, 2009).

4. **Güzel sanatlar ve sahne dünyasından kadınların özyaşamöyküleri:** Sanat ve sahne dünyasından kadınların yazdığı özyaşamöyküleri, Türkiye'nin 20. yüzyılda resim, tiyatro, sinema, popüler müzik alanlarındaki tarihine de ışık tutmaktadır. Tiyatro oyuncuları: Füsün Erbulak (*Deli Kır ile Kırmızı Başlıklı Seyirci*, 1989), Nilgün Belgün (*İçimdeki Kadın*, 2003), Gülriz Sururi (*Bir An Gelir*, 2003 ve *Kıldan İnce Kılıçtan Keskince*, 2005), Sinema sanatçısı: Türkân Şoray (*Sinemam ve Ben*, 2013) Ressam: Şirin Devrim (*Şirin*, 2003) Sahne sanatçıları, şarkıcılar: Lale Belkıs (*İpek Çoraplar*, 2006), Nilüfer (*Hepsi Bu*, Haz. Bircan Usallı Silan, 2010), Gülben Ergen Çelik (*Öğrendim Ki...*, 2015).

5. **Yaşamın çeşitli alanlarından kadınların özyaşamöyküleri:** 2000'lerden itibaren yaşamın her alanından kadınların özyaşamöykülerini yayınlaması da çok önemlidir. Bunlar arasında memurlar, öğretmenler, bedensel engelliler veya ölümcül bir hastalığı yenmiş kadınlar, sivil toplum gönüllüleri, ticari işletme sahipleri, diplomat eşleri gibi çok farklı alanlardan, çok farklı niteliklerdeki kadınlarla karşılaşılır: Emine Çaykara (*Melek Annem ve Ben*, 2001), Perihan Sarıöz (*İstanbul-Paris-İstanbul*, 2000), Şen Sahir Silan (*Pişman Değilim*, 2002), Fethiye Çetin (*Anneannem*, 2004), Emine Esenbel (*Bin Renk Bir Ömür: Sefire Emine Esenbel'in Anıları*, Hazırlayan: Mustafa Öndeş, 2004), İnci Pirinççioğlu (*İnci: İnci Pirinççioğlu'nun Gerçek Yaşam Öyküsü*, 2006), Suna Kıraç (*Ömrümden Uzun İdeallerim Var*, 2007), Gözde Akkılıç (*Hayat Gülümsersen Gülümser Sana: Engelli Bir Genç Kızın Kaleminden Gerçek Yaşam Hikâyesi*, 2007), Neriman Kuban Erduman (*Anılarımdan*

⁵ Ayrıntılı bilgi için bkz. Gökalp Alpaslan 2013.

Kırıntılar, 2008), Gül Karabuda (*Çiy Düştü Gül Üşüdü*, 2009), Handan Haktanırlar (*Anlatmazsam Ölürüm*, 2009), Leziz Onaran (*Yaşamak Sorumluluktur*, 2009), Nilgün Çolak (*Bitti Denen Yerden Başlamak*, 2009), Nihal Acar (*Bir Oyun Gibi Yaşadım*, 2010), Şebnem Avcıoğlu (*Benim Hikâyem: Başkente Bir Yaşam Öyküsü*, 2010), Pakize Türkoğlu (*Kızlar da Yanmaz: Genç Cumhuriyette Köy Çocuğu Olmak*, 2011), Melda Kaptana (*Ben Bir Bizans Bahçesinde Büyüdüm*, 2012), Necla Kitay Yazıcıoğlu (*Bir Cumhuriyet Kadınının Anıları*, 2013), Elif Güney Pütün (*Bir Odadan Bir Odaya*, 2012).

Özellikle son grupta yer alan özyaşamöykülerini kadınların sivil tarihi olarak adlandırmak mümkündür. İlk gruptaki kadınlar bir şekilde toplumun ve sıradan insanların önüne geçen/üstüne çıkan vasıflarıyla belirginleşirken ve sadece adları bile bir başarı öyküsüne işaret ederken, son gruptaki kadınların çoğu kendi dairelerinde tanınmışsa da toplumun bütünü tarafından bilinmeyen/tanınmayan kişilerdir. 1980 sonrasında özellikle bu kadınların öne çıkması, özyaşamöykülerini yazması ve yayınlaması, son otuz beş yılda Türk toplumunda genel olarak bireyin özel olarak kadının önem ve değer kazandığı anlamına gelebilir. İlk gruptaki kadınların yaşamlarının değerli olduğuna kimsenin şüphesi yoktur, dolayısıyla o yaşamların kişinin kendi kaleminden dökülecek öyküsüne talip pekçok okur bulunacaktır. Oysa tanınmamış ya da sınırlı bir çevrece tanınan kadınların başarı öyküsü, okurunu ancak kendi çevresinden bulacaktır başlangıçta ve sonra okudukça, başarının herkese ait bir değer olabileceği fark edilecektir. O nedenle bir engellinin, bir oyuncunun, bir öğretmenin özyaşamöyküsü de kesinlikle diğerlerinin kadar değerli ve önemli bir öyküdür. Öte yandan son gruptaki çeşitlilikte bir tekseslilikten de söz edilebilir. Çünkü hemen hepsi zorluklarla karşılaşmışsa da toplum tarafından kabul görmüş kadınların kaleminden çıkma metinlerdir; genel olarak toplumun, devletin, hatta kadınların itelediği, ötelediği kadınlar kendi öykülerini yazmaya hâlâ cesaret edememiş görünüyorlar. 1980'lerde başlayan toplumsal dönüşüm nasıl daha çok özyaşamöyküsü ve anı yazılmasını getirdiyse beraberinde son otuz beş yılda yaşananlar ve yazılanların oluşturduğu birikim ve değişim de önümüzdeki yıllarda kadınların kendi yaşamlarını anlatmada daha gözüpük davranmasını sağlayacaktır.

Özellikle 1990'dan sonra başlayan bir eğilim olarak alanında tanınmış, Türkiye'de ve/veya dünyada belirli bir yere ve saygınlığa sahip kişilerle yapılan kitap hacmindeki **nehir söyleşiler**, o kişinin yaşamını birçok ayrıntısıyla kavramayı sağlar. Bir araştırmacının uzun ön çalışmasına ve söyleşiyi yönlendirmesine dayalı olduğu için diğerlerinden ayrılır. Yaşamın birinci tekil kişinin ağzından aktarılması nedeniyle özyaşamöyküsüye de, diğerlerinden farklı olarak kişinin kendisiyle ve geçmişiyle hesaplaşması amaç ve gerekliliği yoktur; söyleşilen kişinin yaşam çizgisi boyunca ve daha çok toplumsal ve mesleki başarısı odağında ilerler. Son yıllarda giderek yaygınlaşan bir tür olarak nehir söyleşilerde Türkiye'de kendi alanında öne çıkmış, toplumun saygısını ve sevgisini kazanmış

kadınlarla yapılan uzun soluklu görüşmeler, kapsamlı birer kitap olarak yayınlanmıştır: *Sen Türkiye'nin En Güzel Kazası'nın: Adalet Ağaoğlu Kitabı* (Söyleşen: Feridun Andaç, 2000), *Hayatımda Hiç Arkaya Bakmadım: Mübeccel Kıray ile Söyleşi* (2001, Söyleşen: Fulya Atacan), *Çivi Çiviye Söker: Muazzez İlmiye Çığ Kitabı* (Söyleşen: Serhat Öztürk, 2002), *Hitit Güneşi: Mualla Eyuboğlu Anhegger ile Söyleşi* (2003, Söyleşen: Tuba Çandar), *Güneş Umuttan Şimdi Doğar: Türkân Saylan Kitabı* (2004, Söyleşen: Mehmet Zaman Saçlıoğlu), *Yaşamla Bütünleşen Bir Mesleğin Öyküsü: Sema Kut ve Sosyal Hizmet* (2004, Söyleşen: Şadiye Dönümcü), *Dindar Bir Doktor Hanım: Ayşe Hümeysra Ökten* (Söyleşen: Nevin Meriç, 2011). Bunların çoğunun bilim dünyasında kendini kanıtlamış kadınlarla, sadece birinin kadın doktorla ve birinin kadın yazarla yapılmış söyleşiler olması dikkat çekicidir. Üstelik yakın dönem tarihimizin hayattaki tanıklarıyla yapılan görüşmeler bütünü olarak yani sivil ve bireysel tanıklıklar olarak değerlendirilebileceğimiz nehir söyleşiler içinde kadınlarla yapılmış görüşmelerin azlığı ayrıca üzerinde düşünülmesi gereken bir durumdur. Kadın-erkek eşitliğine dayalı bir temel üzerinde yükselen Cumhuriyet ideolojisinin başarısını daha çok erkeklerin başarısı gibi düşünmeye neden olabilecek denli ciddi bir sayısal dengesizlik gözlenmektedir çünkü. Bir kişinin kendi yaşamını yazması biraz da sanatsal becerileriyle ilişkili düşünülebilir ama -çoğunlukla bir başarı öyküsü çerçevesinde- herkesle nehir söyleşi gerçekleştirilebilir. O halde 1990'ların sonundan itibaren başlayan bu türün örneklerindeki erkek egemen yaklaşım, kadının daha özgür ve özgüvenli olduğu bir dönemde, yayıncılık dünyasının bakış açısındaki bir sorunu mu yansıtmaktadır, tartışmak gerekir. Ve elbette kadınların başarı öykülerini daha görünür kılmak şarttır.

Özyaşamöyküsü, kişinin hem bütün çıplaklığıyla kendini ortaya koymasını hem de bir iç hesaplaşmasını gerektirir, dolayısıyla özyaşamöyküsü yazmak cesaret ister. 2000'lerden itibaren Türkiye'de özyaşamöyküsel eserler giderek artsa da, bu tür kitapların çoğunlukla politikacılar, yazarlar ve sanatçılar tarafından yazılmış olması ve çoğunun da erkek olması dikkat çekicidir. Bununla birlikte kadınların özyaşamöykülerini yazmakta giderek daha cesur davrandıkları söylenebilir. 1960'lardan özellikle 1980'lerden itibaren çok sayıda kadının kendi yaşamını yazmayı dikkate değer bulduğu görülür. Ancak şimdiye dek yayınlanmış kitaplara baktığımızda hepsinin toplum nezdinde kendini kanıtlamış, bu uğurda bedel ödemiş ve şimdi bunu yazarak anlatan kadınlar olduğu farkedilir. Kişiyi kendi yaşamını yazmaya iten en önemli etkenler, geçmişinden duyduğu gurur, kendiyle hesaplaşma isteği, pişmanlık ve itiraflarını dile getirme fırsatı, başarılarının ardındaki bilinmeyenleri anlatma arzusu vs. olabilir. Buraya dek adını andığımız Türk kadınlarının özyaşamöykülerini yazmalarındaki en önemli etkense Türkiye'de bir kadın olarak yaşamının ve belirli bir alanda yükselmeye çalışmanın zorluklarını dile getirmek istemeleridir. İster bilim kadını olsun ister yazar ister sahne sanatçısı, sadece seçtikleri yolda yükselmek için değil, kadın olmanın zorluklarını aşmak için de ciddi bir mücadele vermek zorunda kaldıklarını okuruz özyaşamöykülerinde. Kız

çocuk, genç kız, öğrenci, eş ve anne olarak kendilerini saran toplumsal halkalarla ve bu halkaların gerektirdiği sorumlulukları tam olarak yerine getirme mecburiyetleriyle meslekleri, düşünceleri, idealleri arasında kalırken Türkiye'de kadın olmanın zorluklarıyla başedişlerine onların özyaşamöyküleri sayesinde tanık oluruz. 2000'lerden itibaren sadece bilim kadınlarının, sanatçı ve yazarların değil, çok çeşitli alanlardan kadınların özyaşamöyküleri de yayınlanmaya başladıkça, Türkiye'nin sivil toplum tarihinde kadınların yaşadıkları zorluklar daha da belirgin bir tablo halinde görülebilmektedir.

Cumhuriyetin ilk kuşağından kadınların özyaşamöykülerinde, çoğunun genç Türkiye'nin ortak idealleri çerçevesinde biçimlenmiş bir yaşam görüşüyle başardıklarını okuruz. Onlar kadın-erkek birlikte sürdürülen büyük bir mücadeleden sonra yeni kurulmuş yoksul ama onurlu bir ülkenin idealist insanları olarak karşılaştıkları zorlukları anlatırlar. 1960'larda ve sonrasında yazılmış özyaşamöykülerindeyse kadın olmanın zorlukları öne çıkmaya başlar. İster kamusal yaşamın herhangi bir alanından olsun isterse bugün kendini kabul ettirmiş bir kadın olsun, çoğunun ortak noktası, maruz kaldıkları ayrımcılığı, toplumsal baskıyı, duygusal ve/veya fiziksel tacizleri, aile içi şiddeti vs. açıkça anlatmada gösterdikleri çekingenliktir. Daha çok toplumsal düzeydeki başarılarına, bireysel yaşamlarındaki kırılmalarının nasıl üstesinden geldiklerine odaklı yaşamsal anlatılarda kadınlar, özellikle yakın çevrelerindeki insanları, aile bireylerini kırmaktan hassasiyetle kaçınmakta, bazı anları ve durumları atlayıvermekte ya da ayrıntısız anlatmakta, o gün hissettiklerini bugün yazmakta tereddüt etmektedirler. Özellikle toplum içinde görünürlükleri ve tanınırlıkları yüksek olan kadın sahne ve sinema sanatçıları, kadın yazarlar, modern kadın imgesinin en önemli kurucu değerleri oldukları halde bu türden özel konularda ayrı bir içe kapanıklık ve sessizlik içindedirler. Yazdıkları nedeniyle yaşamları boyunca oluşturdukları olumlu kadın imgesini yıkma endişesi, magazin kültürünün yokedici saldırılarına maruz kalma kaygısı taşıdıkları düşünülebilir. Bu bağlamda, kadınların özyaşamöykülerini daha geniş ve çeşitli açılardan irdelemeye ihtiyaç vardır⁶. Çünkü kadınların kaleme aldığı

⁶ Bu noktada Türkiye'de yakın zamanda kadınların özyaşamöykülerine dair yazılmış bilimsel tezlerin azlığına dikkat çekmek üzere bu çalışmaların dökümünü vermek yerinde olabilir. Tezlerin en erken tarihlişinin 2005 yılında yazılmış olması, bu konuda yapılması gereken daha pekçok iş olduğunun açık bir göstergesidir. Yüksek Öğretim Kurumu (YÖK) Dokümantasyon Merkezi'nin tez veri tabanında (2014 sonuna dek) kadınların özyaşamöykülerine dair yazılmış şu tezler bulunmaktadır:

Ait Olmanın Otobiyografisi, Özlem Tuna, Boğaziçi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans, İngilizce, 2005.

Özyaşamöyküsü ve Anı: Sömürgecilik Ötesi Kadınların Kişisel Anlatıları, Sezer Sabriye İkiz, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İngiliz Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Doktora, İngilizce, 2005.

Nazlı Eray'ın Yapıtlarında (Oto)biyografik Öğeler, Drita Çetaku, Bilkent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Edebiyatı Anabilim Dalı, Yüksek Lisans, Türkçe, 2005.

özyaşamöykülerinde sadece toplumsal tarihin değil, kadınlığın tarihinin de pekçok ayrıntısı ortaya çıkabilir. Nitekim Sidonie Smith ve Julia Watson da kadınların kendilerini tarih içinde anlatmalarıyla gelişen özyaşamöykülerinin görünmez sorunların görünür kılınmasını sağlayarak sadece feminizmin değil kültürel ve yazınsal kuramların gelişmesinde önemli bir etken olduğunu dile getirir (Smith & Watson 1998: 5).

Kadınları özyaşamöykülerini yazmaya iten nedenler, erkeklerinkinden farklıdır. Erkekler egemen oldukları dünyadaki başarılarını anlatarak kendilerini yeniden kurgularken kadınlar bu düz ve açık görünen gerçekten o kadar da emin değildir. Bu konuda son sözü *Tarihin Cinsiyeti* adlı çalışmasında kadınların özyaşamöykülerine değinen Fatmagül Berktaş'ın tespitine bırakmak ve "özel alan-kamusal alan arasındaki ben-öteki gerilimleri" bağlamında dönüp Türk kadınlarının özyaşamöykülerini yeniden değerlendirmek yerinde olur:

Kadınlar için özyaşamöyküsü yazımı, kendilerini tanımlamanın ve kendi deneyimlerine ve emellerine yabancı ya da düşman olduğunu düşündükleri bir dünyaya kendilerini sunmanın bir yolu olabilir. Onlar yaşamlarını, bireysel bir dâhinin sürekli gelişen başarı öyküsü olarak yazmazlar, aynı şekilde kendi çağları adına da konuşmazlar. Çünkü toplumla olan ilişkileri onları böyle iddialarda bulunmaktan alıkoyar. Aksine öykülerine, yaşadıkları güvensizlikleri, başarısızlıklarını ve özel yaşamlarının ayrıntılarını yansıtır. Özyaşamöyküsü onlar için alternatif "benlik" imgeleri

---

Cahit Uçuk'un Özyaşamöyküsü: Otobiyografi ve Kadın Tarihi, Hale Kolay, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kadın Çalışmaları Anabilim Dalı, Yüksek Lisans, Türkçe, 2009.

Halide Edib'in The Turkish Ordeal'ı: Bir Otobiyografiden Daha Fazlası, Adile Aslan, İstanbul Bilgi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Karşılaştırmalı Edebiyat Anabilim Dalı, Yüksek Lisans, İngilizce, 2009.

Halide Nusret Zorlutuna'nın Otobiyografisinde Bir Devri Gömmek, Sahire Arslan, İstanbul Bilgi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Karşılaştırmalı Edebiyat Anabilim Dalı, Yüksek Lisans, Türkçe, 2009.

Kadın Otobiyografilerinde Benliğin Keşfi: Halide Edib Adıvar'ın Memoirs of Halide Edib ve Edith Wharton'ın A Backward Glance Adlı Eserleri, Pelin Şulha, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Batı Dilleri ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Doktora, İngilizce, 2010.

Şen Sahir Slan'ın Otobiyografisinde 'Ben'in Suskunluklarının Feminist Analizi, Gülhan Davarcı, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kadın Çalışmaları Anabilim Dalı, Yüksek Lisans, Türkçe, 2010.

Robert Koleji'nin Kurucusu Misyoner Cyrus Hamlin'in Otobiyografisinin Türkçeye Tercümesi ve Eğitim Alanına Katkıları Hakkında Genel Bilgi, İlknur Altındağ Halaç, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, Yüksek Lisans, Türkçe, 2011.

yaratmanın, başka biçimlerde ifade edilemeyi ifade etmek için gerekli "ses"i bulmanın bir yoludur (Berktaş 2003: 170).

Kaynakça

- AKSOY, Nazan (2006), "Cumhuriyet Dönemi Kadın Otobiyografileri", *Bellek, Mekân, İmge: Prof.Dr. Nilüfer Kuruyazıcı'ya Armağan*, İstanbul: Multilingual Yayınları: 42-52.
- ....., (2009), *Kurgulanmış Benlikler: Otobiyografi, Kadın, Cumhuriyet*, İstanbul: İletişim Yayınları.
- BEKİROĞLU, Nazan (1998), *Şâir Nigâr Hanım*, İstanbul: İletişim Yayınları.
- (2000) "Osmanlıda Kadın Şairler", www.nazanbekiroglu.net (Erişim: 22.2.2015)
- BERKTAY, Fatmagül (2003), *Tarihin Cinsiyeti*, İstanbul: Metis Yayınları.
- DEMİREL, Selçuk (2009), "17. Yüzyılda Bir Osmanlı Kadını: Asiye Hatun", *Sakarya Üniversitesi Uluslararası-Disiplinlerarası Kadın Çalışmaları Kongresi, Kongre Bildirileri II. Cilt*, Haz. Binnaz Baytekin, Fatma Fidan vd., Sakarya: 160-164.
- FAROQHI, Suraiya (1998), *Osmanlı Kültürü ve Gündelik Yaşam: Ortaçağdan Yirminci Yüzyıla*, (Çeviren: Elif Kılıç), İstanbul: Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2. Basım.
- GÖKALP ALPASLAN, Gonca (2013) "Zaman da Eskir'in İlköz'ünde Yazarın Bilinci", *Bengü Bitig: Dursun Yıldırım Armağanı*, (Ed. B. Gül, F. Ağca, F. Gökçe), Ankara: Türkbilig Yayınları 1-Öncü Kitap: 87-94.
- ....., (2014a) "Yeni Türk Edebiyatı Araştırmalarında Yaşamöyküsü ve Özyaşamöyküsü Türlerinin Yeri/ The Place of Biography and Autobiography Text Types in Modern Turkish Literature Studies", *Discussions on Turkology: Oestions and Developments of Modern Turkology Studies/ Türkoloji Tartışmaları: Başarı ve Zaaflarıyla Çağdaş Türkoloji* (Ed. Ö. Emiroğlu, M.Godzinska, F.Majkowski), Varşova Üniversitesi Şarkiyat Fakültesi Türkoloji ve Orta Asya Halkları Bölümü, Varşova, 2014: 514-525.
- ....., (2014b) "1980 Sonrası Türk Edebiyatında Özyaşamöyküsü Türünün Yeri Üzerine Bir Değerlendirme", *The Third International Congress of Turkology: 600 Years of Polish-Turkish Relations- Research on Turkology Yesterday, Today and Tomorrow*, Varşova Üniversitesi, 25-27 Haziran 2014, Varşova/ POLONYA.
- GÜRBİLEK, Nurdan (2011), *Vitrinde Yaşamak: 1980'lerin Kültürel İklimi*, İstanbul: Metis Yayınları.
- KAFADAR, Cemal (2010), *Kim Var İmiş Biz Burada Yoğ İken-Dört Osmanlı: Yeniçeri, Tüccar, Derviş ve Hatun*, İstanbul: Metis Yayınları, 3. Basım.
- PAŞALI, Melek (2006), "Tasavvufta Rüya Dili ve Asiye Hatun'un Rüya Mektupları", *Keşkül*, 11, Kış.
- SCHICK, Irwin Cemil (2011), "Kıbrıslı Mehmed Paşa'nın Eşi Melek Hanımın Otobiyografisi", *Bedeni, Toplum, Kâinatı Yazmak: İslam, Cinsiyet ve Kültür Üzerine*, (Çeviren: Pelin Tünaydın), İstanbul: İletişim Yayınları: 295-334.
- SMITH, Sidonie & Julia WATSON (1998), *Women, Autobiography, Theory: A Reader*, Wisconsin: The University of Wisconsin Press.